

خدمات نوین کتابخانه‌های دانشگاهی

ویرایش دوم

دکتر مریم صراف‌زاده

عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران

ویراسته:

سرگس خالقی

عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	صرافزاده، مریم، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	خدمات نوین کتابخانه‌های دانشگاهی/مریم صرافزاده؛ ویراسته نرگس خالقی.
وضعیت ویراست	[ویراست ۲].
مشخصات نشر	تهران: چاپار: اساطیر پارسی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۵۲ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	978-600-276-114-9
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	ویراست قبلی کتاب حاضر توسط چاپار: اساطیر پارسی، ۱۳۹۵ (۱۵۵ ص) منتشر شده است.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	کتابخانه‌های دانشگاهی
موضوع	Academic libraries
موضوع	کتابخانه‌های دانشگاهی -- نوآوری
موضوع	Academic libraries -- Technological innovations
شناسه افزوده	خالقی، نرگس، ۱۳۵۴ - ویراستار
رده‌بندی کنگره	۱۳۰۰/۴ س ۶۱۵/د
رده‌بندی دیویی	۷/۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۱۹۵۰

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۶۰۲۱۶۰۱۲۱

تهران - خیابان ولی عصر (عج) - پلاک ۴۰ - نشر چاپار

کوچه نوربخش - پلاک ۴۰ - نشر چاپار

خدمات نوین کتابخانه‌های دانشگاهی

ویرایش دوم

دکتر مریم صرافزاده

ویراستار: نرگس خالقی

صفحه‌آرا: رحیم کبیرصابر

ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی

چاپ اول ۱۳۹۷

شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹-۱۱۴-۲۷۶-۶۰۰-۹۷۸ ISBN: 978-600-276-114-9

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۳۲.۰۰۰ تومان

فهرست مندرجات

مقدمه	۷
مقدمه‌ای بر ویرایش دوم	۱۳
چرا فریب نشریات و کنفرانس‌های مجازی را می‌خورند؟ محتوای پیشنهادی برای آموزش سواد انتشار علمی به پژوهشگران و دانشگاهیان	۱۷
از کجا بفهمیم که نشریه معتبر و مناسبی را برای انتشار مقاله خود برگزیده‌ایم؟	۴۱
نشریات جعلی را بشناسیم	۴۷
ارتباطات علمی در فضای مجازی؛ ضرورت حضور پژوهشگران در وب اجتماعی	۶۷
کتابداران علیه سرقت علمی:	
آموزش اخلاق پژوهش و استناد در کتابخانه‌های دانشگاهی	۸۹

کتابخانه‌ها و کتابداران در عصر موب

۱۰۹..... مریم صرافزاده

استناد و نرم‌افزارهای استنادی: لزوم آموزش آنها در کتابخانه‌های دانشگاهی

۱۳۷..... مریم صرافزاده، محترم صادقی

مدیریت کلان داده‌های پژوهشی: نقشی نوین برای کتابخانه‌های دانشگاهی

۱۵۳..... مریم صرافزاده

خدمات مرجع دیجیتال در کتابخانه‌های دانشگاهی

۱۶۵..... طاهره غلامی

افق‌های آینده‌ی روی کتابخانه‌ها و کتابداران دانشگاهی در تحقق اهداف

جنبش استادی

۲۰۷..... فائزه سادات لباطی امیر

آموزش سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ای دانشگاهی

۲۳۷..... نرگس خالقی

www.ketabchi.com

مقدمه

مریم صرافزاده

توسعه اقتصادی اجتماعی کشورها تا حد زیادی بستگی به توسعه علمی آنها دارد. پژوهش علمی یکی از مهم‌ترین نشانگرهای توسعه علمی است. پژوهش علمی افق دید دولتمردان را در مواجهه با مسائل پیچیده گسترش می‌دهد. هدف اصلی تدوین سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ توسعه همه جانبه و دانش‌پایان در کشور است؛ توسعه‌ای که رکن و اساس آن دانایی و دانش است به عبارت دیگر حاکمیت نگرشی علمی در همه مراحل مطالعه، تدوین، پاده‌سازی، نظارت و ارزشیابی برنامه‌های توسعه حیاتی است. توسعه علمی بر دانایی و علم‌گرایی یک توسعه پایدار است.

مهم‌ترین شاخص کمی تولید علم، تعداد مقالات منتشر شده از کشورهای مختلف در نشریات علمی معتبر دنیاست. آمارهای مربوط به تعداد مقالات علمی منتشر شده از نمایه‌هایی که توسط مؤسسه اطلاعات علمی یا همان آی.اس.آی منتشر می‌شود استخراج می‌شوند. دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی مراکز اصلی تولید علم هستند چرا که تولید مقالات علمی معمولاً توسط پژوهشگران، دانشجویان و

اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها صورت می‌گیرد. تولید علم نیز فقط از طریق پژوهش حاصل می‌شود. اعتبار دانشگاه‌ها بستگی به میزان توجه آنها به پژوهش و میزان تولیدات علمی آنهاست.

نقش کتابخانه‌های دانشگاهی، حمایت از آموزش و پژوهش بوده است و به همین دلیل کتابخانه را قلب دانشگاه نامیده‌اند. کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توانند با حمایت همه جانبه‌ای که از اهداف آموزشی و پژوهش دانشگاه به عمل می‌آورند فرایند تولید علم را تسهیل و تسريع نمایند.

تاکنون کتابخانه‌ها با روش‌های بازنمایی اطلاعات، آموزش استناددهی، خدمات آگهی‌رسانی جاری، مجموعه‌سازی و دسترس‌پذیری اطلاعات در حمایت از آموزش و پژوهش بوده‌اند. اما فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی تحول عظیمی در شیوه‌های آموزشی و پژوهشی به وجود آورده‌اند به طوری که خدمات سنتی کتابخانه‌های دانشگاهی جوابگوی نیازهای دنیای امروز نیست.

اینترنت تغییرات اساسی در جستجو، دسترسی، خردایش و اشاعه اطلاعات علمی به وجود آورده است. دسترسی همیشگی به اینترنت از طریق گوشی تلفن همراه، رشد سریع استفاده از شبکه‌های اجتماعی به عنوان کانال‌های ارتباطی و خواندن کتاب‌های الکترونیکی از طریق کتابخوان‌های الکترونیک مثل کیندل، رفتار اطلاع‌یابی کاربران کتابخانه‌ها و جایگاه کتابخانه به عنوان اصلی‌ترین منبع تأمین اطلاعات را تغییر داده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کتابخانه‌های دانشگاهی

دیگر دروازه‌های اصلی دسترسی به اطلاعات علمی معتبر نیستند. تغییر رفتارهای اطلاع‌یابی پژوهشگران و دنیای انتشارات علمی، ضرورت تغییر نقش‌ها و وظایف کتابخانه‌های دانشگاهی را آشکار می‌کند.

فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی روش کار پژوهشگران را نیز متحول کرده‌اند. حضور فیزیکی دانشگاهیان در کتابخانه روز به روز کمتر می‌شود. پژوهشگران با کمبود وقت مواجهند. آنان به ابزارهایی نیاز دارند که متناسب با محدودیت زمانی شان باشد و یادگیری‌اش آسان باشد. اطلاعات را دیجیتال و با فاصله یک کلیک می‌خواهند. آموزش‌های تخصصی و خدمات شخصی شده لازم دارند. این مسائل کتابخانه‌های دانشگاهی را به چالش کشیده‌اند تا روش‌های جدیدی برای خدمت به پژوهشگران بیابند.

چگونه کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توانند بر چالش‌های دنیای دیجیتال فائق آمده تا موجودیت خود را حفظ نموده و بر ارزشمندی خود صحنه بگذارند؟ نگاهی به کتابخانه‌های دانشگاهی کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که این کتابخانه‌ها برای غلبه بر چالش‌های موجود، خدمات نوآورانه‌ای را ارائه داده و بسیار فراتر از کارکردهای سنتی خود عمل می‌نمایند. به‌طوری که از یک خدمت‌دهنده صرف به دستیار آموزش و پژوهش تبدیل شده‌اند. حضور کتابداران در کنار اعضای هیأت علمی در تدریس دروس مختلف و نیز حضور آنان به عنوان عضوی از تیم‌های پژوهشی تخصصی نشان از این امر دارد. در تدریس، کتابداران از جنبه‌های مختلفی دستیار استادان هستند. از تأمین

منابع آموزشی گرفته تا همکاری در تهیه طرح درس و گنجاندن مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی در آن و...

به‌طور سنتی تمرکز کتابداران بر روی محصولات نهایی پژوهش (انتشارات رسمی در قالب مقاله و کتاب و...) بوده است اما اکنون کتابخانه‌ها از ابتدای فرایند پژوهش با پژوهشگران همکاری و به آنها کمک می‌کنند تا پژوهش با کیفیت‌تری به انجام برسانند. به‌طور مثال کتابداران در نوشتن طرح پژوهشی و درخواست بودجه همکاری می‌کنند، برای انتخاب نشریه مناسب چاپ مقاله (با تأکید بر دسترسی آزاد) به دانشگاه‌ها، ر.نمود می‌دهند، در نوشتن پیشینه پژوهش به آنها کمک می‌کنند، ... خبره و نگهداری داده‌های پژوهشی همکاری می‌کنند و...

در عصری که دستیاب به اطلاعات از شیوه‌های مختلف امکان‌پذیر شده است، بقای کتابخانه‌ها در گروی حرکت فراتر از تأمین اطلاعات است. این کتاب که با همکاری جمعی از کتابداران و مدرسان علم اطلاعات و دانش‌شناسی تهیه شده، ضروری دارد بر خدمات نوینی که کتابداران دانشگاهی می‌توانند به دانشگاهیان برای پیشبرد آموزش و پژوهش ارائه نمایند. انگیزه انتشار این کتاب تدریس همزمان درس «کتابخانه‌های دانشگاهی و توسعه علمی» در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۳-۹۴ توسط اینجانب در دانشگاه تهران و سرکار خانم خالقی در دانشگاه قم بود. از زحمات دوست عزیزم خانم نرگس خالقی که با تلاش و پیگیری‌های خود موتور محرکه تولید این اثر

بودند بسیار سپاسگزارم. امید که کتاب حاضر کتابداران و دانشگاهیان و سایر علاقمندان را به کار آید. نویسندگان کتاب با اشتیاق پذیرای نظرات خوانندگان برای بهبود کتاب در ویرایش‌های بعدی هستند.

دکتر مریم صراف‌زاده

عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران

m.sarrafzadeh@ut.ac.ir

پاییز ۱۳۹۴

www.ketab.ir